

Дело C-255/23

Преюдициално запитване

Дата на постъпване в Съда:

19 април 2023 г.

Запитваща юрисдикция:

Ekonomisko lietu tiesa (Финансов съд, Латвия)

Дата на акта за преюдициално запитване:

28 март 2023 г.

Наказателно производство срещу:

A

B

C

D

F

E

G

SIA AVVA

SIA Liftu alianse

[...]

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Рига, 28 март 2023 г.

La Ekonomisko lietu tiesa (Финансов съд, Латвия),

в състав съдия [...],

при участието на [...], прокурор към [...], [...], защитници, и подсъдимите [лице А], [лице В], [лице С], [лице D],

разгледа в публично заседание искането на защитника [...] за отправяне на преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз.

Изложение

- 1 Пред Ekonomisko lietu tiesa (Финансов съд) има висящо наказателно дело срещу [лицето А], обвинено в измама в големи размери [...] и изпиране на пари в големи размери; [лицето В], обвинено в злоупотреба със служебно положение, от която са настъпили тежки последици [...], както и в съучастие в престъпление измама в големи размери [...]; [лицето С], обвинено в злоупотреба със служебно положение, от която са настъпили тежки последици [...], както и в съучастие в престъпление измама в големи размери [...]; [лицето D], обвинено в съучастие в престъпление измама в големи размери [...]; [лицето E] и [лицето F], обвинени в изпиране на пари в големи размери [...], и [лицето G], обвинено в съучастие в престъпление изпиране на пари в големи размери [...]. В рамките на посоченото наказателно дело е започнато производство за налагане на принудителни мерки спрямо *дружество с ограничена отговорност AVVA и дружество с ограничена отговорност Liftu alianse*.

На никой от подсъдимите не е наложена мярка за неотклонение, изискваща задържане.

- 2 В съдебно заседание, проведено на 22 септември 2022 г., прокурорът прави възражение срещу участието в съдебните заседания от разстояние чрез видеоконференция на подсъдимия [лицето E], който е литовски гражданин, постоянно пребиваващ в Литва. Прокурорът аргументира възражението си с разяснение на правната уредба от 4 ноември 2021 г., дадено от общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд, Латвия).

На 16 октомври 2022 г., в съдебната фаза на настоящото наказателно дело, от един от защитниците е постъпило искане за отправяне до Съда на Европейския съюз на въпроси за тълкуването на разпоредбите на Директива 2014/41/ЕС [на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година] относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси, във връзка с правото на [лицето E] да участва от разстояние чрез технически средства в съдебната фаза на производството.

Първоначално прокурорът изразява становище за неоснователност на искането и твърди, че същото следва да бъде отхвърлено; в проведеното на 26 януари 2023 г. съдебно заседание обаче той не се противопоставя на посоченото искане, стига удовлетворяването му да не препятства хода на наказателното дело.

Мотиви

- 3 С оглед на изложените факти по разглежданото дело, запитващата юрисдикция приема за необходимо да се обърне към Съда на Европейския съюз и да оправи преюдициално запитване относно тълкуването на разпоредбите на Директива 2014/41.
- 4 Член 140 от Kriminālprocesa likums (Наказателно-процесуален кодекс) урежда режима на използване на технически средства при извършването на процесуални действия. С изменение от 11 юни 2020 г. в член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс (озаглавен „Извършване на процесуални действия чрез използването на технически средства“) е добавен параграф 7.¹, който разширява възможностите на органа, провеждащ производството, да извършва процесуални действия от разстояние чрез използването на технически средства в случаите, при които самоличността на съответните лица може да бъде установена по несъмнен начин. Преди посоченото изменение използването на технически средства в наказателните производства е било сложно, тъй като се е изисквало, освен други условия, на мястото на извършване на съответното процесуално действие да присъства оправомощено лице, което да гарантира неговото провеждане.

Член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс:

Извършване на процесуални действия чрез използване на технически средства

(1) *Органът, провеждащ производството, може да извършва процесуални действия чрез използване на технически средства (телефонна конференция, видеоконференция), когато това е необходимо за целите на наказателното производство.*

(2) *При извършването на процесуално действие чрез използването на технически средства трябва да се гарантира, че органът, провеждащ производството, и лицата, които участват в съответното процесуално действие и които се намират в различни помещения или сгради, могат да се чуват взаимно по време на телефонната конференция, а по време на видеоконференция — да се чуват и виждат взаимно.*

(2¹) *В случаите по параграф 2 на настоящия член органът, провеждащ производството, оправомощава — или възлага на ръководителя на институцията, намираща се във второто място за извършване на процесуалното действие, да оправомощи — лице, което да гарантира извършването на процесуалното действие на мястото, на което се намира (наричано по-нататък „оправомощеното лице“).*

[...]

(5) *Оправомощеното лице проверява и удостоверява самоличността на лицата, участващи в процесуалното действие, които се намират на място, различно от мястото, на което се намира органът, провеждащ производството.*

[...]

(7) *Оправомощеното лице съставя удостоверителен документ, в който се вписват мястото, датата и часът на извършване на процесуалното действие, длъжността и имената на оправомощеното лице, имената, идентификационните данни и постоянния адрес на всяко от лицата, присъстващи на мястото на извършване на процесуалното действие, както и предупреждението към тези лица в случаите, когато законът предвижда отговорност за неизпълнение на съответните им задължения. Посоченото предупреждение се подписва от предупредените лица. В удостоверителния документ се вписват още прекъсванията в хода на процесуалното действие и часът на приключването му. Удостоверителният документ се подписва от всички лица, които присъстват на мястото на извършване на процесуалното действие, и се изпраща на органа, провеждащ производството, за приобщаването му към протокола за процесуалното действие.*

(7¹) *Разпоредбите на параграфи 2.¹, 5 и 7 на настоящия член може да не бъдат прилагани, когато органът, провеждащ производството, е в състояние чрез технически средства да установи по несъмнен начин самоличността на лицата, които се намират в други помещения или сгради. В досъдебната фаза на производството процесуалните действия се записват в съответствие с предвиденото в член 143 от настоящия кодекс.*

[...]

Целта на законодателя е с добавянето на параграф 7.¹ в член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс да се насърчи използването на технически средства в наказателните производства, с което да се ускори и опрости тяхното протичане, по-специално, в случаите, когато страните по дадено наказателно производство се намират в различни градове или държави (мотивите на съответния проектозакон са достъпни на интернет адрес <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/629D424279F5BF0DC225856D004A9975?OpenDocument>).

- 5 Член 49.¹ от Likums „Par tiesu varu“ (Закон за съдебната власт) предвижда, че общото събрание на съдиите от всяка от колегиите на Senāts (Върховен съд), като колегиален орган, обсъжда актуалните въпроси по тълкуването на правните норми с цел да се гарантира тяхното еднакво прилагане. Становището на общото събрание на съдиите от съответната колегия на Senāts (Върховен съд) по въпросите, свързани с тълкуването и прилагането на правните норми, се дава под формата на решение.

На 4 ноември 2021 г., в контекста на дебат по тълкувателен въпрос относно член 140, параграф 7.¹ от Наказателно-процесуалния кодекс, общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) предоставя следното тълкуване: на първо място, като общ принцип, предвид териториалния обхват на приложение на Наказателно-процесуалния кодекс, определен в член 3 от същия, юрисдикцията на Република Латвия е ограничена до националната територия. Събирането на доказателства, които се намират на територията на трета държава, може да се извършва по реда на производството, установено в част С на Наказателно-процесуалния кодекс, озаглавена „Международно сътрудничество по наказателноправни въпроси“; на второ място, производството, установено в член 140, параграф 7.¹ от Наказателно-процесуалния кодекс, може да се прилага само ако съответното процесуално действие се извършва в рамките на юрисдикцията на Република Латвия.

В мотивите на своето решение общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) се позовава на разпоредбите на Директива 2014/41, които, както и член 9 (озаглавен „Разпит чрез видеоконференция“), параграф 1 от Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси, са транспонирани в Наказателно-процесуалния кодекс.

Общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) постановява, че Директива 2014/41 има за цел да гарантира опростеното и ускорено сътрудничество между държавите членки, като се осигури взаимното признаване на решенията на съдебните им органи за събиране на доказателства при наказателни дела с трансгранично измерение.

От съображения 2, 6 и 19 от Директива 2014/41 се установява, че европейската заповед за разследване представлява инструмент, свързан със съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси, предвидено в член 82, параграф 1 от Договора за функционирането на Европейския съюз, основано на принципа на взаимното признаване на присъдите и съдебните решения. Основната предпоставка за използване на предвидения в Директива 2014/41 инструмент за сътрудничество е наличието на доказателства в друга държава членка.

Член 1, параграф 1 от Директива 2014/41 предвижда, че европейската заповед за разследване е съдебно решение, което е било издадено или потвърдено от съдебен орган на държава членка („издаващата държава“), за извършване на едно или няколко конкретно(и) процесуално-следствено(и) действие(я) в друга държава членка („изпълняващата държава“) с оглед получаване на доказателства в съответствие с тази директива. От друга страна, съгласно параграф 3 на същия член, издаването на европейска заповед за разследване може да бъде поискано от заподозряно или обвиняемо лице или от адвокат от негово име в рамките на приложимите

права на защита в съответствие с националното наказателно-процесуално право.

Член 9, параграф 5 от Директива 2014/41 предвижда, че органите на издаващата държава, които се намират в изпълняващата държава, са подчинени на правото на изпълняващата държава по време на изпълнението на европейската заповед за разследване. Те не могат да имат каквито и да било правомощия за правоприлагане на територията на изпълняващата държава, освен ако упражняването на такива правомощия на територията на изпълняващата държава е в съответствие с правото на изпълняващата държава и до степента, до която издаващият и изпълняващият орган са се договорили.

Съгласно Директива 2014/41 органите на издаващата държава нямат правомощия за правоприлагане, с други думи — правораздавателни правомощия, на територията на изпълняващата държава, освен в конкретно определени случаи. Европейската заповед за разследване е едно от процесуалните средства, посредством които издаващият орган и изпълняващият орган могат да договорят събирането на доказателства на територията на изпълняващата държава. Следователно прилагането на Наказателно-процесуалния кодекс в друга държава членка трябва да бъде договорено между Латвия и тази държава членка посредством европейска заповед за разследване.

Съгласно член 24, параграф 1 от Директива 2014/41, ако лице, което се намира на територията на изпълняващата държава, трябва да бъде разпитано като свидетел или вещо лице от компетентните органи в издаващата държава, издаващият орган може да издаде европейска заповед за разследване за разпит на свидетеля или вещото лице чрез видеоконференция или друго аудио-визуално предаване в съответствие с параграфи 5—7. Същият параграф предвижда още, че издаващият орган може да издаде европейска заповед за разследване и с цел разпит на заподозряно или обвиняемо лице чрез видеоконференция или друго аудио-визуално предаване.

Директива 2014/41 е транспонирана в Наказателно-процесуалния кодекс с изменения, които са в сила от 26 април 2017 г. При транспонирането на Директива 2014/41 в Наказателно-процесуалния кодекс е добавена глава 83.¹, озаглавена „Издаване на европейска заповед за разследване и изпращането ѝ за изпълнение“, в която е включен член 887.³:

Член 887.³ Издаване на европейска заповед за разследване в съдебна фаза

(1) Когато в съдебна фаза е необходимо извършването на процесуално действие на територията на друга държава членка на Европейския съюз, съдът, след като прецени необходимо и пропорционално ли е то от гледна точка на разследваното престъпление, съставя европейска заповед за

разследване, като попълва специален формуляр. Преди да издаде европейската заповед за разследване съдът извършва всички действия, които в съответствие с настоящия кодекс биха били необходими при извършване на съответното процесуално действие в Латвия. При издаване на европейската заповед за разследване съдът удостоверява, че поисканите от съответната държава членка на Европейския съюз действия по разследване или процесуални действия отговарят на изискванията на настоящия кодекс.

[...]

Становището на общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) е, че разпоредбите от Наказателно-процесуалния кодекс, с които се транспонира Директива 2014/41, що се отнася до процедурата за извършване на процесуални действия в трета страна, трябва да се считат за специални разпоредби спрямо предвиденото като обща правна норма в член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс.

- 6 Запитващата юрисдикция констатира, че от даденото от общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) тълкуване на член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс в редакцията, включваща параграф 7.¹, се установява, че когато участник в производството се намира извън юрисдикцията на Латвия, използването на технически средства за извършване на каквито и да било процесуални действия е допустимо единствено чрез използването на европейска заповед за разследване или на друг инструмент за съдебно сътрудничество. Подобно тълкуване като цяло означава, че обвиняемо лице не може да участва от разстояние от територията на друга страна чрез използването на технически средства, включително когато неговото участие като подсъдим в наказателното производство е пасивно: с присъствието му като слушател на съдебните заседания, изразявайки становища по процесуалните въпроси, които трябва да бъдат решени по време на съдебната фаза, или формулирайки процесуални искания.

Запитващата юрисдикция изразява съгласие с твърдението, изложено в искането на защитника, в смисъл, че съгласно член 1 от Директива 2014/41 целта на издаването на европейската заповед за разследване е получаването на доказателства, но не и осигуряване на участието на лице, което се намира на територията на друга юрисдикция, в съдебно производство, по което това лице с пребиваване в друга страна, не е разпитано в качеството му на подсъдим. Издаването на европейска заповед за арест би била обосновано единствено за действие, при което подсъдимият, който се намира в друга страна, ще даде показания в съдебно заседание, при условие че това действие може да бъде прието за събиране на доказателства по смисъла на Директива 2014/41.

Обвиненията на прокуратурата срещу всички подсъдими се основават на показанията на общо 98 лица. Обемът на писмените доказателства по настоящото дело понастоящем е 42 тома (със средно 200-300 страници всеки). Ето защо разглеждането на делото ще се проточи във времето.

Предвид обстоятелството, че мястото на постоянно пребиваване на подсъдимия [лицето Е] е Литва, съгласно даденото от общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) тълкуване, за да може същият да участва от разстояние чрез използването на технически средства в съдебната фаза на производството в Латвия, запитващата юрисдикция би трябвало да поиска с европейска заповед за разследване от литовския съд да осигури възможността за участие от разстояние за дълъг период от време. Независимо че изпълняващият орган на европейската заповед за разследване може да поиска разходите за една такава продължителна правна взаимопомощ да бъдат покрити (член 21 от Директива 2014/41), запитващата юрисдикция счита, че издаването на европейска заповед за разследване, за да се осигури пасивното участие на подсъдимия в съдебните заседания, е непропорционално на смисъла на член 6 от Директива 2014/41.

[Лицето Е] е обвинено в изпиране на пари в особено големи размери (особено тежко престъпление). Макар член 464, параграф 1 от Наказателно-процесуални кодекс да предвижда, че съдът може да разгледа делото без участието на подсъдимия, ако същият нееднократно и без уважителна причина не се явява на съдебните заседания или ако е направил искане делото да бъде разгледано без негово участие, тази разпоредба не намира приложение по дела за особено тежки престъпления. Това означава, че съобразно преценката на доказателствата в подкрепа на обвинението срещу [лицето Е], неговото участие е задължително, дори подсъдимият да не иска да участва в съдебните заседания. Сложността на делото по отношение на обвинението срещу [лицето Е] и тълкуването, дадено от общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд), като цяло означават, че или подсъдимият ще трябва да се явява редовно и за продължителен период от време на съдебните заседания в Латвия, или с европейска заповед за разследване ще трябва да бъде поискано от литовския съд да осигури възможността за участие от разстояние за продължителен период от време.

С оглед на съществуващите съмнения относно приложението на Директива 2014/41 спрямо участието на подсъдим в съдебни заседания, на които същият не дава показания, е необходимо, на основание член 267 от Договора за функционирането на Европейския съюз, да бъде отправено искане до Съда на Европейския съюз да поясни дали Директива 2014/41 е приложима спрямо участието на подсъдим в съдебни заседания, на които същият не дава показания.

- 7 От показанията на 98-те свидетели, на които прокуратурата основава своите обвинения, 12 показания се отнасят до обвинението срещу [лицето Е] за изпиране на пари. До датата на постановяване на настоящото определение са разпитани 11 свидетели и 2 вещи лица (показанията на тези лица не се отнасят до обвинението срещу [лицето Е]).

Член 464, параграф 3 от Наказателно-процесуалния кодекс предвижда, че наказателно дело срещу няколко подсъдими може да бъде разгледано без участието на някой от тях, когато в съответното съдебно заседание се разглеждат обвиненията срещу други подсъдими, ако участието на този подсъдим не е необходимо в това съдебно заседание и същият е уведомил съда за желанието си да не участва в него. Това означава, че участието на [лицето Е] не е задължително в съдебните заседания, на които се разпитват свидетели, чиито свидетелски показания нямат връзка с обвинението срещу него. Самият подсъдим не желае да участва в разпита на тези свидетели.

Съгласно член 478, параграф 2 от Наказателно-процесуалния кодекс, ако за произнасянето на решение по конкретно дело е необходимо преюдициалното произнасяне на Съда на Европейския съюз относно тълкуването или валидността на разпоредба от правото на Съюза, съответната юрисдикция с мотивирано определение отправя до посочения съд въпросите, които се нуждаят от изясняване, и едновременно с това спира наказателното производство до датата на влизане в сила на решението по преюдициалното запитване.

Запитващата юрисдикция обръща внимание на обстоятелството, че към момента на постановяване на настоящото определение, все още предстои да бъдат обсъдени около 60 свидетелски показания, които нямат връзка с обвинението срещу [лицето Е]. Ако тя реши да спре настоящото наказателно дело, това спиране би затруднило значително приключването му в разумен срок. Ето защо, най-малко до обсъждане на доказателствата, на които се основава обвинението срещу [лицето Е], разглеждането на делото следва да продължи.

Диспозитив

На основание [...] член 267 от Договора за функционирането на Европейския съюз, запитващата юрисдикция

определи:

отправя до Съда на Европейския съюз следните преюдициални въпроси:

1. Допускат ли член 1, параграф 1, член 6, параграф 1, буква а) и член 24, параграф 1, втора алинея от Директива 2014/41 правна уредба на държава членка, която позволява, без да е издадена европейска заповед за разследване, участието чрез видеоконференция в съдебно производство на лице, което пребивава в друга държава членка, в качеството му на подсъдим,

когато на съответния етап от това съдебно производство не се извършва разпит на този подсъдим, с други думи, не се събират доказателства, при условие че органът, провеждащ производството, в държавата членка, в която се разглежда делото, е в състояние чрез технически средства да установи по несъмнен начин самоличността на лицето, което се намира в другата държава членка, и че се гарантират правото на защита на това лице и достъпът до устен преводач?

2. При утвърдителен отговор на първия преюдициален въпрос, може ли съгласието на лицето, което трябва да бъде изслушано, да се счита за критерий или самостоятелно или допълнително предварително условие за неговото участие чрез видеоконференция в провеждането на това съдебно производство, когато не се събират доказателства, ако органът, провеждащ производството, в държавата членка, в която се разглежда делото, е в състояние чрез технически средства да установи по несъмнен начин самоличността на лицето, което се намира в другата държава членка, и ако се гарантират правото на защита на това лице и достъпът до устен преводач?

Настоящото определение не подлежи на обжалване.

[...]

[Подпис на съдията]